

УДК 37.014.24:378 (477)

П. І. Алієва,

*методист сектора міжнародних зв'язків та підготовки іноземних громадян
Національного університету цивільного захисту України, Харків*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ АКТИВНІСТЮ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Проаналізовано організаційно-інформаційне забезпечення та механізми державного управління інноваційною активністю вищих навчальних закладів України.

Ключові слова: інформаційне забезпечення, інноваційна активність, механізми управління, бюджетне фінансування.

P. I. Alieva,

*methodist of the international relations department and training
of foreign citizens, National university of civil protection of Ukraine, Kharkiv*

ORGANIZATIONAL AND INFORMATION SUPPORT AND MANAGEMENT MECHANISM INNOVATION ACTIVITY OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

In the article analysed the organizational and information support of the state and mechanisms of management of innovative activity of higher educational institutions of Ukraine

Key words: information support, innovative activity, mechanisms of management, budgetary financing.

В умовах глобальних змін в Україні та світі взагалі вирішення багатьох питань виходу на більш високий рівень соціального розвитку залежать від наявності грамотних кадрів, від сформованої системи підготовки висококваліфікованих фахівців, від мобільності студентів і викладачів ВНЗ, відкритості програм підготовки та міжнародного співробітництва вищих навчальних закладів. Перелічені показники університетської системи, які в значній мірі визначають не тільки потік бажаючих вступити до певних вищих навчальних закладів, але і надовгі роки вже після закінчення закладають основи кваліфікаційної структури населення.

Отже, можна зазначити, що вищі навчальні заклади є центрами культури, які зумовлюють майбутнє соціокультурного розвитку як великих міст, так і цілих регіонів нашої країни. Формування і зміцнення в суспільній свідомості інноваційної активності вищих навчальних закладів має важливе соціально-економічне значення для країни, що дозволяє йому зайняти лідируючі позиції в освітньому просторі. Але часом інформація про новачі в освіті, досягненнях у вищій школі просто не доходить до тих, хто потребує в освітніх послугах.

Аналізу останніх досліджень у сфері інформаційного забезпечення та механізмів управління інноваційною активністю ВНЗ присвячено праці А. Абрамешина, А. Алімова, А. Анчішина, Е. Аткінсона, Г. Беккера, Й. Бескида, В. Боброва, М. Гуревичева, Г. Добрава, Е. Кона, Б. Маліцького, О. Молчанової,

Л. Романкової, М. Солодкова, Р. Солоу, Дж. Стігліця, В. Тонкаля, Д. Черваньова, Т. Шульца, Л. Якобсона та ін.

Метою статті є дослідження та аналіз форм, методів і механізмів стимулювання інноваційної діяльності та активності вищих навчальних закладів у сучасних соціально-економічних умовах розвитку суспільства України.

У науковій літературі багато теоретико-методологічних проблем і практичних питань, пов'язаних з організацією забезпечення та удосконалення механізмів управління інноваційною активністю ВНЗ, визначенням їх ефективності та зв'язку з інноваційними процесами, залишаються нерозв'язаними.

Ефективність організаційно-інформаційного забезпечення та механізмів управління інноваційними процесами ВНЗ реалізується з більш високими показниками у разі їх підтримки з боку держави. Для України інститут освіти грав і відіграє значну роль. Саме ефективні механізми управління і значна державна підтримка інноваційної активності ВНЗ, активність у міжнародному співробітництві в освіті повинні забезпечити вихід України з системної кризи, в якій вона опинилася в кінці ХХ ст. Складні проблеми, з якими на початку ХХІ ст. зіткнулося людство, особливо викликані стрімким розвитком науково-технічного прогресу, призвели до усвідомлення ролі вищої освіти і наукових досліджень у розвитку національних спільнот. На сучасному етапі суспільного розвитку система української вищої освіти стає одним з найбільш важливих і динамічних елементів соціальної інфраструктури, потужним прискорювачем суспільного розвитку і перетворень в економіці та державній сфері. Майбутнє України, її економічний добробут і національна безпека визначаються рівнем освіченості нації.

Вирішення національних освітніх проблем вимагає формування нової стратегії державного управління вищою школою, визначення цілей і пріоритетів її розвитку, комплексного прогнозування перетворень системи вищої освіти виходячи з цілей і пріоритетів розвитку країни. Загострення глобальних проблем, вирішення яких неможливе без виходу за національні рамки і державні кордони, обумовлює важливість вивчення світового досвіду в різних сферах суспільного життя і областях наукового знання, особливо в системі вищої освіти [8].

У даний час актуалізується проблема системного й об'єктивного вивчення міжнародного досвіду функціонування та реформування національних освітніх систем, головним чином у високорозвинених країнах. Один з ключових факторів, що визначають необхідність активної участі України в міжнародному співробітництві у сфері вищої освіти, є виняткова роль останнього в економічному розвитку країни, забезпечення її безпечності та поліпшенні геополітичного положення в сучасному світі [1].

Державна політика та механізми управління з боку держави у сфері вищої освіти в Україні спрямовані на реформування освітньої галузі на національних традиціях з урахуванням світових освітніх тенденцій та економічних можливостей держави з метою забезпечення всебічного розвитку людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розквіту її таланту, підвищення її освітнього рівня, забезпечення народного гос- подарства кваліфікованими фахівцями [3, с. 29].

Провідну роль у реалізації державної політики у сфері освіти, її інноваційної активності, інформаційного забезпечення відіграють механізми державного управління, тому їх аналіз є дуже актуальним.

Практично всі вищі заклади освіти у світі є автономними. Управління ВНЗ має свої складові у кожній країні. Це взаємодія і співробітництво між усіма структурами підрозділів вищої школи – вищою ланкою вищих навчальних закладів, викладачами, студентами та слухачами. У комплексі механізмів державного регулювання системи освіти бюджетне фінансування виступає найважливішим важелем впливу держави як на всю систему, так і на окремі освітні заклади, їх організаційно-інформаційне забезпечення та інноваційну активність вищих навчальних закладів. Надання освітніх послуг інтегрує в собі низку суттєвих проблем організації фінансування освітніх закладів, від раціонального вирішення яких залежить ефективність всієї системи освіти й можливість її неперервного розвитку [2, с. 143].

Державна підтримка вітчизняної системи освіти її інноваційної активності останнім часом, все активніше поєднується з ринковим підходом до її організації і розвитку. При цьому вищий навчальний заклад має тісно взаємодіяти з усіма елементами ринкової інфраструктури. Це дозволяє здійснити інноваційна активність, яке за своєю суттю є системоутворюючим, інтегруючим освітні процеси і науковий пошук. Інноваційна активність вищих навчальних закладів передбачає не тільки використання в навчальному процесі нових наукових знань, але воно включає сам процес творчого пошуку нових знань в якості компонента освітнього процесу.

При цьому провідна роль у розвитку інноваційної діяльності вищих навчальних закладів повинна відводитися державі та державним органам управління. Держава має не лише стимулювати інноваційну активність вищих навчальних закладів, а й створювати умови для інноваційного розвитку, забезпечуючи єдність освітнього простору і загальнодоступність освіти, регулювання рівня зайнятості працездатного населення, контроль якості освітніх послуг через ліцензування й атестацію, всебічну підтримку освітніх послуг у рамках освітніх стандартів (включаючи фінансування і інформативне забезпечення). Відставання темпів здійснення організаційно-управлінських інновацій у порівнянні з іншими видами інновацій виражається в тому, що у більшості українських ВНЗ здійснення інноваційної активності відбувається в умовах старих управлінських структур і методів, що негативно впливає як на ефективність інноваційної діяльності, так і на загальну ефективність діяльності організації [4; 6].

Подолання даної тенденції можливо виключно за рахунок стимулювання інноваційної діяльності вищих навчальних закладів та значної підтримки з боку держави. Успішність стимулювання визначається багатьма факторами, важливе місце серед яких займають наявність інформації про інноваційний управлінський досвід, володіння сучасними технологіями управління, наявність команди підготовлених і зацікавлених менеджерів освіти, а також можливість спертися на професійну консалтингову підтримку з боку законодавчих структур.

Для підняття на більш високий рівень організаційно-інформаційного забезпечення вищих навчальних закладів потрібно розробити програми розвитку регіональних систем щодо інноваційної активності у сфері освіти з метою підтримки вищих навчальних закладів регіональною владою.

Науковцями, які присвятили свої дослідження проблемі організаційно-інформаційного забезпечення та механізмам управління інноваційною активністю ВНЗ, було запропоновано багато підходів щодо підтримки їх інноваційної активності та освіти України взагалі. Отже, було запропоновано створити єдині регіональні міжвузівські центри сприяння зайнятості випускників (формування регіональних банків даних про потреби у кваліфікованих спеціалістах і робочих місцях; допомога у працевлаштуванні випускників; взаємодія зі світовими структурами зайнятості випускників тощо). Було визначено необхідність законодавчо змінити ситуацію, за яких доцільно вводити плату за навчання (наприклад, у разі отримання другої вищої освіти). Запропоновано реформувати статистичну звітність вищої школи у зв'язку з формуванням значного кола джерел її фінансування та потрібності готувати менеджерів вищої освіти, обізнаних з фінансово-економічною діяльністю. Вивчати досвід провідних університетів світу у сфері фінансово-економічного управління, міжнародного співробітництва, які за останні роки досягли найбільших позитивних змін у своїй діяльності [7].

Було доведено, що саме механізм реалізації фінансово-економічної діяльності у сфері вищої освіти найбільше потребує вдосконалення. Механізм реалізації державної політики щодо міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти також було ретельно досліджено науковцями, які доходять висновків, що з перших років незалежності України міжнародна співпраця вищих навчальних закладів нашої держави мала інтенсивний характер. Управління міжнародною діяльністю та інноваційною активністю вищих навчальних закладів, на думку авторів, здійснюється за галузево-територіальним принципом: центральний рівень управління – на рівні Міністерства освіти і науки України, регіональний рівень – обласних відділів освіти і науки, муніципальний – міських відділів освіти, і нарешті, відділи з міжнародних зв'язків вищих навчальних закладів [5].

Наголошено на неефективність взаємодії між ланками такого управлінського ряду, який сьогодні потребує значного вдосконалення, а саме:

- доцільніше використовувати вже накопичений досвід міжнародної діяльності провідних світових закладів вищої освіти як у сфері підготовки іноземних фахівців, так і у реалізації спільних міжнародних освітніх програм на базі українських вищих навчальних закладів;

- активізувати участь у контактах між закладами на регіональному рівні, що сприятиме підвищенню ефективності міжнародної академічної мобільності на основі поширення накопиченого досвіду вищих навчальних закладів регіону;

- сприяти розповсюдженню позитивного досвіду українських вищих навчальних закладів необхідно для порівняльних аналізів якості міжнародної співпраці на національному і міжнародному рівні;

- регулярно висвітлювати міжнародну діяльність вищих навчальних закладів у національних і закордонних спеціалізованих виданнях для потенційних споживачів та закордонних партнерів;

- вимагати наявності професійної підготовки співробітників міжнародної служби, їхньої регулярної перепідготовки [7, с. 126-127].

Бажано б було вживати більш новітні механізми державного управління вищою освітою та її інноваційної активності з метою підняття рівня вищої освіти

на більш високу ланку. Таким механізмом управління можна розглядати механізм освітньої інновації, який спрямований на використання комп'ютерних і телекомунікаційних технологій у освітній сфері. Під впливом сучасних освітніх технологій і розвитку ринкових механізмів в Україні формуються економічні інновації у сфері освіти, а саме: нові механізми державного фінансування освіти; диверсифікація джерел фінансування освіти; нові механізми фінансування освіти підприємствами; пільгове стимулювання інвестицій у сферу освіти; нові механізми оплати праці робітників освіти; механізми економії від масштабу освітньої діяльності [7].

Усі перелічені механізми потребують розробки, реалізації та контролю з боку централізованого державного органу управління у сфері освіти, яким є в нашій державі Міністерство освіти і науки України. Саме від його ефективного управління залежатиме результат розвитку всієї освітньої й наукової діяльності, інноваційної активності вищих навчальних закладів та престижності провідних національних закладів вищої школи. Таким чином, в Україні сформувалася низка механізмів державного управління інноваційної активності щодо організаційно-інформаційного забезпечення вищих навчальних закладів, які уже працюють у ринкових умовах, але не завжди ефективно, тому потребують удосконалення [8].

Використання ефективних механізмів управління інноваційною активністю у сфері вищої освіти, історичного досвіду, накопиченого українськими ВНЗ, являє безперечний інтерес з політичної, економічної, наукової та історичної точок зору. Вивчення даної теми дуже важливо для теорії і практики в світовому, загальноукраїнському і в регіональному масштабі. Переосмислення практики діяльності у сфері інноваційної активності та значного організаційно-інформаційного забезпечення, аналіз напрацьованих механізмів, наявних здобутків, труднощів і недоліків у процесі навчання іноземних спеціалістів повинен дати цінний матеріал для пошуку найбільш ефективної системи вищої освіти в сучасних умовах. Лише це може належною мірою забезпечити ефективне відстоювання національних інтересів України, проведення політики в різних регіонах світу.

Система вищої освіти та вибір механізмів управління її інноваційної активності є однією з найважливіших сфер розвитку суспільства, оскільки забезпечує всі галузі господарського комплексу і найважливіші напрями державної, політичної та наукової діяльності кваліфікованими фахівцями. Науково-технічний прогрес в даний час розвивається швидкими темпами, що потребує підготовки великої кількості кадрів, здатних на належному рівні забезпечувати роботу виробництва і вирішувати наукові проблеми. Це завдання стоїть в першу чергу перед державою.

Головну роль в інноваційній активності ВНЗ відіграє підтримка з боку держиви та інноваційна інфраструктура, яка являє собою організаційну, матеріальну, інформаційну, фінансову і кредитну базу для створення умов, що сприяють ефективному розподілу коштів та надання послуг для розвитку інноваційної активності вищих навчальних закладів. Розвиток інноваційної активності, а отже, й інноваційної інфраструктури вищих навчальних закладів України, залежить у першу чергу від ходу економічних перетворень, закріплення в

країні стійких параметрів макроекономічного розвитку на тривалу перспективу. Чинниками, що безпосередньо визначають характер інноваційної діяльності, крім розвиненої інноваційної інфраструктури, є створення сприятливого середовища для виведення на ринки інноваційного продукту [3].

Важливість розвитку системи вищої освіти, використання певних механізмів управління щодо організаційно-інформаційного забезпечення та інноваційної активності ВНЗ України, їх вивчення та аналіз є актуальним завданням сьогодення, оскільки до якості підготовки фахівців з вищою освітою висуваються все більш високі вимоги. У зв'язку з цим дуже велике значення в сучасному світі набуває міжнародний обмін студентами, підготовка фахівців для зарубіжних країн, міжнародне наукове співробітництво у сфері вищої освіти.

Підтримка поточної діяльності і стимулювання інноваційної активності ВНЗ з боку держави в умовах інноваційного розвитку економіки є однією з найважливіших соціально-економічних проблем, вирішення якої вимагає науково-обґрунтованих і перевічених практикою підходів і рішень. Це пов'язано з провідною роллю вищого навчального закладу у становленні та розвитку національної інноваційної системи та інноваційної інфраструктури.

Література:

1. *Базилевич А. И.* Инновационный менеджмент : [учебник] / А. И. Базилевич, Л. Я. Аврашков, Л. В. Бобков. – [2-е изд. перераб. и доп.]. – М. : Вузовский учебник, 2008. – 464 с.
2. *Балыхин Г. А.* Управление развитием образования: организационно-экономический аспект / Г. А. Балыхин. – М. : ЗАО «Издательство «Экономика», 2003. – 428 с.
3. *Євтушевський В.* Становлення і розвиток інновацій у вищій школі / В. Євтушевський, Л. Шаповалова // Вища освіта України. – 2006. – № 2. – С. 62–66.
4. *Журавський В. С.* Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні / В. С. Журавський. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2003. – 416 с.
5. *Йохна М. А.* Економіка і організація інноваційної діяльності : навч. посібн. / М. А. Йохна, В. В. Стадник. – К. : Академія, 2005. – 400 с.
6. *Малиновський В. Я.* Словник термінів і понять з державного управління / В. Я. Малиновський. – К. : Атіка, 2005. – 240 с.
7. *Сікорська І. М.* Удосконалення державного управління вищою освітою в контексті європейської інтеграції : дис. ... к. держ. упр. : 25.00.02 / І. М. Сікорська. – Донецьк, 2006. – 217 с.
8. *Поступна О. В.* Нормативно-правове забезпечення вищої освіти в Україні в контексті європейської інтеграції [Електронний ресурс] / О. В. Поступна // Державне будівництво : електрон. вид. ХарПІ НАДУ. – 2007. – № 2. – Режим доступу : <http://www.kbuapa.kharkov.ua>

Надійшла до редколегії 19.10.2015 р.